

SZALMA NIKOLETTA

A KITELJESEDÉS FELÉ VEZETŐ ÚT

Lehet-e fejleszteni a kreatív gondolkodást? Ez a kérdés mint képzőművészet és esztétika szakos tanárt mindig is foglalkoztatott. Vajon tanulható-e a találmányosság? Min vagy kin múlik, hogy lehetőségünk legyen kiteljesedni ezen a téren?

Válaszul nem csak általános igazságokat kerestem, hanem arra törekedtem, hogy mindezt a Montessori-módszer alapelvein keresztül próbáljam megérteni. Mivel a legjobb példa a saját példa, ezért kezdetben igyekeztem saját magamat górcső alá venni, és megpróbáltam magyarázatot találni az életemből azokra a hiányosságokra, amik ehhez a területhez kapcsolódnak. Igyekeztem egyfajta következtetést levonni és bizonyítást találni azokra az alappillérekre, amikből a Montessori-módszer épül fel.

FEJLESZTÉS AZ EGYÉNRE ALAPOZVA

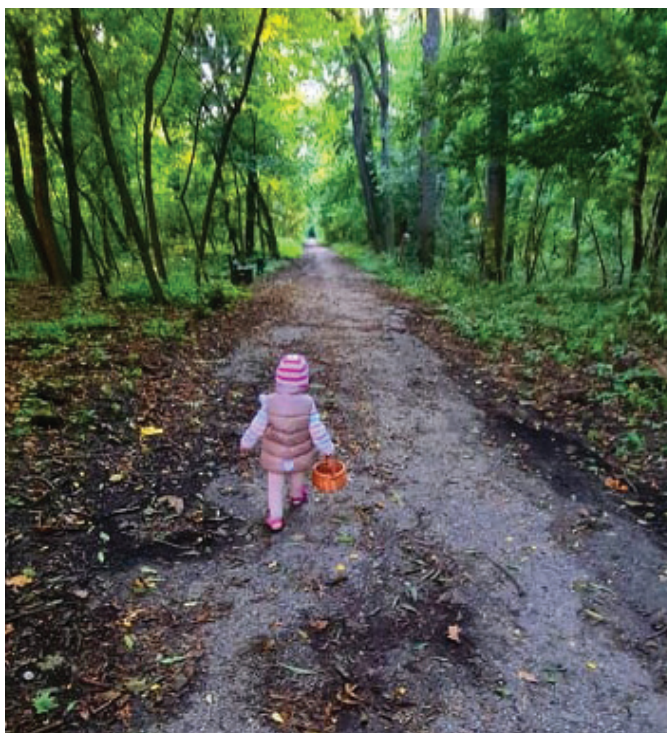
A klasszikus oktatási rendszerben egy egységes tudásátadás zajlik, ahol a tanulókat többnyire két, esetleg három kategóriába soroljuk: vagy jó tanulóról van szó, vagy rosszról, esetleg átlagosról. Az egyén valódi igényeire és aktuális befogadó képességére nem igazán kerül hangsúly, sokkal inkább figyelünk arra, hogy az adott tantárgyon belül elsajátította-e mindazt, amit az egységes tanterv előír, mutatott-e igyekezetet, hogy bebizonyítsa, ő igenis próbálkozott, ill. megnézzük, hogy összehasonlítva a társaival mégis hogyan teljesített.

Nem csak a nevelés kezdetétől, de már a magzati kortól kezdve a gyermek fejlődését táblázatokon keresztül vizsgáljuk. Ezek arról mesélnek, hogy az adott életszakaszban mi mindenre képes a gyermek, avagy mi az, amit már úgymond tudnia kéne. A szakemberek pedig előszeretettel hívják fel a szülők figyelmét arra, ha néhány hét/ hónap csúszást vélnék felfedezni egy-egy terület fejlődésében, ami akár aggodalomra is adhat okot, de ez nem minden esetben indokolt. Azt is mondhatnánk, hogy emberként robottá vagyunk degradálva, aki akkor képes kielégítő részét képezni a társadalomnak, ha az előírás szerint érkezik meg az egyes fejlődési stádiumokba, ill. ha sikeresen beleerőszakolható az elvárt keretbe.

Időközben pedig elfeledkezünk ránézni az emberre-gyermekre mint individualitásra, aki saját személyiségénél és sajátosságainál fogva egyéni tempóban és egyénileg választott területeken igyekszik ösztönszerűen fejleszteni magát. Felnőttként viszont eldöntjük helyette, az adott szakaszban miben kéne jeleskednie és ha ez nem megy a képlet szerint, akkor elkönnyeljük ügyetlennek, lassúcskának. A kedvezőtlen előfeltételek korrigálásához megpróbálunk olyan eszközökkel hozzájárulni, amikről az sejlik, segíthetnek elérni a kitűzött célt: a gyermeket járókába tesszük, hogy megtanítsuk járni. A kisbabát sírni hagyjuk, hogy megtanítsuk egyedül elaludni.

A fejlődés támogatásával nem lenne gond, ha az tényleges segítséget jelentene a gyermeknek abban, amiben ő aktuálisan fejlődni próbál. Ha abból indulunk ki, hogy mindenki egy saját egyéniség, aki korlátozott képességekkel rendelkezik, hiába akarunk stimulálni ilyen vagy olyan eszközökkel egy-egy területet, ha az iránt még a gyermekben nem érett meg az érdeklődés. Nem lehet kikényszeríteni, kipróbálni a tudást és érdeklődést olyasvalakiból, aki jelenleg még teljesen máshol tart.

A Montessori-módszerben szenzitív periódusoknak nevezzük azokat az életszakaszokat, amikor a gyermek érdeklődést mutat valamilyen terület fejlesztése iránt. Ezek olyan időszakok, amikor a gyermek mindenféle külső motiváció nélkül elkezd a testét és az őt körülvevő világot felhasználni arra, hogy az adott készséget a lehető legjobban kifinomítsa. Megpróbálja felhúzni magát álló helyzetbe. Megkóstol mindent, ami a keze ügyébe kerül. Megpróbál betűket vagy számokat írni. Nagyon szemfülesnek kell lennünk, mert ezek az időszakok bizony nagyon is végesek. Ez azt jelenti, hogy ha elszalasztunk egy ilyen periódust, bezárul egy képzeletbeli kapu, ami mindaddig, míg nyitva áll, ömlesztzi az információt a szivacsagy felé. Zárás után az adott területen pedig sokkal kevésbé lesz már fogékony a tanulásra, memorizálásra, fejlesztésre.

| Fotók: a szerző archívuma

Mint mindenhez, természetesen ehhez is találunk táblázatot, ami nagyjából megmutatja, mikor kezdenek érdeklődést mutatni a gyerekek az egyes területek iránt. Ennek azonban nincs követelmény-jellege és nagy tévedésben van az, aki azt hiszi, hogy ez alapján már jól tudja fejleszteni a gyermekét, hiszen elég kiolvasni a táblázatból az információkat és kizárólag azokra támaszkodva neki-lendülni a különböző foglalkozásoknak. A kulcs mindig maga az egyén, az individualitás, ebből adódóan pedig maga a megfigyelés az, ami egyértelművé teszi a számunkra, aktuálisan mi foglalkoztatja a gyermekünket.

A MEGFIGYELÉS

A megfigyelés a Montessori-módszer egyik alapköve, a jó Montessori-szülő/nevelő egyik alapfeltétele. A megfigyelés egy olyan technika, amivel lehetőségünk nyílik reális képet kapni arról, mi az, ami a gyermekünket az adott időszakban foglalkoztatja és csak akkor tudunk jól reagálni az igényeire, ha ezeket alaposan kiismertük. Táblázatok ide vagy oda, ha alábecsüljük mindezt, nem tudunk jól támogatni, jól vezetni.

A megfigyelés alatt tényleg csak annyit értünk, amennyit a szó mondat magáról. Figyelemmel kísérjük a gyermeket, miközben önállóan tevékenykedik. A háttérben maradunk és nézzük, mik azok az elfoglaltságok, amikkel szívesen mulatja az időt. A folyamatba nem szólunk bele, és nem lépünk semmilyen más interakcióba sem, mindössze csendben tanulmányozunk. Ezt a munkát időnként megismételjük és ennek köszönhetően egy reális képet kapunk arról, hol tart a gyermekünk és melyik területet próbálja a saját ösztöneiből fakadóan fejleszteni. Ezután leszünk képesek effektíven megtámogatni a fejlődésben, hiszen képesek leszünk az egyéni igényeire egy olyan eszköztárral reagálni, ami ki tudja elégíteni az aktuális tudásvágyát.

TAPASZTALATSZERZÉS

Ennek a lehető legjobb módja, ha minél több lehetőséget nyújtunk magára a tapasztalatszerzésre. A fejlesztő játékok hasznos kiegészítői a tudásszerzésnek, de mindazok mellett sokkal nagyobb hangsúlyt érdemes fektetni az olyan tevékenységekre, amik a mindennapi élet részét képezik. Gyakorlatból lehet a legmélyrehatóbb és leggazdagabb tudásélményt szerezni, amelyek aztán közvetett módon fejlesztik az egyes területeket. A mandarin megpucolása egy intenzív érzékszervi élmény, de a finommotorikát, a szem-kéz koordinációt is fejleszti, nem beszélve a lelki gazdagodásról, hiszen az a gyermek, aki lehetőséget kap az önellátás gyakorlására, sokkal magabiztosabb lesz és kompetensebb a mindennapi teendőikkel kapcsolatban.

A gyerekek nem tesznek különbséget a játékokkal való játszás és a hétköznapi teendők elvégzése közt. Számukra minden tevékenység egy rendkívül érdekfeszítő folyamat, amit maga a tudásszerzés lehetősége tesz élvezetessé. A mindennapos feladatok elsősorban az életről tanítanak, ami egy kisgyermek számára ismeretlen világ. Mindenekelőtt az a valóság érdekli őket, amibe beleszületettek, így teljesen természetes, hogy szívesen kapcsolódnak be a főzésbe, kertészkedésbe, hiszen ezt látják tőlünk, felnőttektől.

Mindemellett fontos, hogy a játékok és könyvek megválasztása mögött legyen egyfajta tudatosság, hogy ezek is a tapasztalatszerzésre, valóságúságra épüljenek. A Montessori-eszközök esetében ez egy lényeges alapelv, de az önállóság támogatása is fontos, amit a zárt végű játékok esetében az önellenőrzés lehetősége biztosít. Ez a tulajdonság abban támogatja a gyermeket, hogy segítség nélkül is el tudja háritani az esetleges hibákat, például a torony építése közben látja, ha felcserélte a kisebb kockát a nagyobbval. Az eszközök iránti stabil érdeklődést a cserrendszer táplálja. Játékot elsősorban akkor cserélhetünk, ha azt a gyermek már napok óta nem vette le a polcra. Ilyenkor érdemes az üresedést a megfigyelésünkre alapozva olyannal pótolni, ami az aktuális érdeklődését támogatja.

Csecsemőkorban a játék a tudásszerzés forrása. Maga a játék tanulás, ami természetes igényünk, a fejlődésünk alapfeltétele. A tanulás egy szerethető tevékenység, ha abban van lehetőségünk fejlődni, amiben azt a saját belső hangunk diktálja. A sikerélmény akkor érkezik meg, ha ezt a döntést az egyénre hagyjuk és megengedjük az önmegvalósítást. A kreatív gondolkodás pedig akkor kezdődik, ha van módunk lelkesedni és önállósodni.

ÖNÁLLÓSÁG

Attól kezdve, hogy megszületünk, önállóságra törekszünk. A magatehetetlen csecsemő pár hónap elteltével megpróbálkozik a kúszással és egészen addig feszíti a húrt, míg egyéves kor körül képessé válik a szülői segítség nélkül önállóan el-

indulni. Ezeket a látványos fejlődési ugrásokat csodálattal szemléljük és büszkeség tölt el, amikor azt tapasztaljuk, hogy a gyermekünk mi mindenre képes már. Vannak viszont olyan területek, amelyek kiaknázatlanok maradnak. A féltés és bizalomhiány miatt nem merünk lehetőséget nyújtani a gyakorlásukra. Klasszikus üvegpohár helyett műanyagba töltünk vizet, azon aggódva, hogy az üveget leejti és eltöri. Nem adunk a kezébe ollót, nehogy kiszúrja a szemét, vagy elvágja vele magát. A Montessori-módszerben az önállóság támogatása egy alapvető gondolat. A gyermek lehetőséget kap a korához mérten, biztonságos eszközökkel az önállóságot és az önellátást gyakorolni. Számos olyan segédeszköz létezik már, ami ezt lehetővé teszi. Ha élünk velük, elképesztő eredményeket fogunk tapasztalni, ugyanis a legtöbb esetben a gyermek sokkal többre is képes, mint azt valaha gondolnánk. Ha elfogadjuk a tényt, hogy az önállóságra való törekvés egy teljesen természetes, megállíthatatlan folyamat és emellett még segítjük is a kiteljesedését, egyfajta függetlenségre, cselekvési szabadságra adunk lehetőséget, aminek viszont az egészséges határait mi állítjuk fel.

Az önálló döntéshozatal legalább olyan fontos, mint az önálló cselekvésre való lehetőség, hiszen azt szeretnénk, hogy a gyermek ki merje fejezni az érzéseit és ezzel a későbbi időszakokban se legyen nehézsége. Mindez a kezdetekben abban merül ki, hogy választási lehetőséget adunk: A piros nadrágot szeretnéd felvenni, vagy a zöldet? Autóval vagy biciklivel menjünk az óvodába? Kalácsot vagy kiflit kész reggelire? Inkább pusztit adsz vagy integetsz a nagyinak? Nem túl szerencsés, ha a gyermektől mindössze annyit várunk, hogy egy passzív résztvevő legyen a saját életében és csak kövesse az utasításainkat. Az általunk megszabott határok és szabályok nem inognak meg attól, hogy a gyermek választási lehetőséget kap, milyen módon lenne számára komfortos beteljesíteni ezeket. Felvázolunk egy helyzetet, ami mindenképp bekövetkezik majd, viszont abban ő dönthet, hogy mindez hogy, milyen körülmények között valósuljon meg.

Ha az eddig említetteket a kezdetektől beépítjük a mindennapokba, valójában nem teszünk mást, mint amikor előkészítjük a talajt a tavaszi magvetésre. Megteremtjük a minőséges előfeltételeket arra, hogy amikor elérkezik az idő, a gyermek elindulhasson a saját útján. A találékonyág, a kreatív gondolkodás nem fejleszhető célzott tanulással. Az ingerekben gazdag háttér, a lehetőség a tapasztalatgyűjtésre és az egyén igényeinek központba helyezése viszont segíti az önálló gondolatok, ötletek létrejöttét. Minél több lehetőséget nyújtunk az egyén kiteljesedésére, annál nagyobb eséllyel tud majd szárnyalni a képzelete és annál könnyebb lesz a számára megfoghatóvá tenni mindazt, ami odabenn megfog.

